

ОБОБЩЕНИЕ НА ПУБЛИКАЦИИТЕ - РЕЗЮМЕТА

**на д-р Цветан Петков
за период 2019 - 2025 год.**

Списъкът на публикациите съдържа 32 бр. от които една монография и две студия. Прилагам таблица с разпределението на публикациите.

Общ брой публикации	Преди защита на НОС „Доктор“	В сборници на конференции	В списания	Студия	Монография
Общо: 32	1, 2, 3. (2017-2019)	5, 8, 9, 10,11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 29, 30, 32.	В българско – 7 В между-народно – 4, 6, 19, 23, 26, 27	25, 31	28
Сума в брой по раздели	3	19	7	2	1

Забележка: цифрите в таблицата са номерата на публикациите от приложения „Списък на публикациите“

Присъдена научно-образователната степен „доктор“ 09.05.2019 г. в катедра „Психология“ към Юридическия факултет при ВСУ „Черноризец Храбър“. Темата на дисертацията е по „Социална, организационна и консултативна психология“. Дисертационният труд на тема *„Полово-ролеви характеристики на функционирането на личността в организационна среда“*.

***Забележка:** Подреждането на резюметата на публикациите ще направя по близки тематики, като посочвам номерацията по приложения „Списък на публикациите“. Студията и монографията са описани последни.

4. „Психологически зависимости между удовлетвореността от труда и полово-ролевите диференциации“, научно списание „Глобус“, Санкт-Петербург, Русия

Резюме: В условията на бързо развиваща се икономика, глобата и порицанието не са достатъчни за успешното управление на служителите в една организация. Необходими са висока квалификация, активно участие на мениджъра, както и създаването на благоприятен работен климат в организацията. Направен е анализ на психологическите връзки между удовлетвореността от работата и полово-ролевата диференциация. Извадката се състои от 79 души от двата пола на възраст от 33 до 68 години. Изчислени са разликите между мъжете и жените по отношение на

удовлетвореността от работата (табл.2 от статията). Изчислени са разликите между мениджърите и изпълнителите по отношение на удовлетвореността (табл.3 от статията). Сравнени са резултатите на удовлетвореност от работата на мъже и жени и тези на мениджърите и изпълнителите (табл. 4 от статията). Изчислено е нивото на удовлетвореност в зависимост от образованието (табл. 5 от статията).

Следователно отношението на служителите към работата като цяло и към нейните отделни аспекти е от голямо значение. Такова отношение влияе върху мотивацията за работа, трудовата активност и постигането на по-високи резултати в работата.

Ключови думи: удовлетвореност от работата, диференциация на труда, полови различия – труд

Използвана литература 10 източника, общо стр. 5¹.

5. *„Психологически зависимости между комуникативно безпокойство и полого-ролевите диференциации“*, Международна научно-практическа конференция МП-5, Казан, Русия

Резюме: След направен анализ на научната литература по проблема за комуникативното безпокойство стигаме до извода, че то най-често се възприема като устойчива личностна черта. Направен е анализ на психологическите зависимости между комуникативното безпокойство и полого-ролевите диференциации. Изследвани са 79 души от двата пола на възраст от 33 до 68 години. Изчислени са различията между мъже и жени по отношение на комуникативното безпокойство (табл. 2 от статията). Изчислено е комуникативното безпокойство при ръководители и изпълнители (табл. 3 от статията). Обобщавайки резултатите от двете таблици, стигаме до извода, че степента на общо комуникативно безпокойство не се повлиява нито пола, нито заеманата от тях длъжност. Скалите, измерващи нивото на комуникативно безпокойство и в четирите групи е извън границите на нормалното (табл. 4 от статията). Към анализа на характеристиките на личността, които определят ефективността на нейното комуникативно функциониране, се откроява като един от най-точно концептуално защитените тези, според който основните компоненти на комуникативните диспозиции са комуникативната компетентност, комуникативното безпокойство и удовлетворение.

Ключови думи: комуникативно безпокойство, комуникативни диспозиции, полови различия - комуникативно безпокойство.

Използвана литература 10 източника, общо стр. 5.

¹ Посочените страници на публикациите са в зависимост от изискванията на издателствата, които по големина на шрифта се различават значително.

6. *„Психологически зависимости между лидерски стилове и полово-ролевите диференциации“*, Международном електронном научном журнале „Вестник Науки и Творчества“, Казан, Русия, Выпуск №2

Резюме: Проблемите на лидерството имат дълга история, тъй като групите, организациите и общностите не могат да функционират ефективно без управление. В зависимост от вида на организациите, които управляват, лидерите могат да бъдат икономически, политически, военни и други. Анализирани са психологическите зависимости между стиловете на лидерство и диференциациите между половите роли. Направена е обща характеристика и са изчислени различията между лидерските стилове при мъжете и жените (табл. 2 от статията). Сравнени са стиловете на управление на мъже/жени – мениджъри/изпълнители (табл. 4 от статията). Разгледан е стилът на лидерство в зависимост от образованието (табл. 5 от статията). Организациите могат да бъдат разделени на формални и неформални. Същността на формалните организации включва поставянето на обща цел. Структурата на организацията се формира, като се взема предвид тази цел. Всички нейни възли са свързани с нея. Основната характеристика на формалната организация е наличието на предварително определена структура, взаимоотношения и отговорност. В нея се усвояват социални роли и норми.

Ключови думи: лидерство, стилове на лидерство, полови различия - стилове на лидерство, социални роли

Използвана литература 9 източника, общо стр. 8.

8. *„Полово-ролевите характеристики на личността и влиянието им върху организационната среда“*, Научна конференция „Знание, Наука, Иновации“ – III-то издание, Велико Търново;

Резюме: Статията анализира значението на джендърните различия в управлението, което е не само абстрактен теоретичен проблем, но и практически метод, позволяващ да се повиши ефективността на управлението. Това е потвърдено и от специалистите работещи във финансово-икономически институции като Световната банка, Международната финансова корпорация и редица други. В статията е разработен модел на емпирично изследване (фиг. 2 от статията). Отчетени са медиаторните ефекти на изследваните променливи и е построен авторски медиаторен модел (фиг. 3 от статията). Построен е и модел на комуникативното безпокойство като медиатор на влиянието на лидерските стилове върху удовлетвореността на труда (фиг. 4 от статията), и е изчислена взаимовръзката между тях (табл. 3 от статията). Идеализиращото влияние като качество и като поведение е със значимо по-високи стойности при ръководителите в сравнение с изпълнителите.

Ключови думи: джендърни различия, характеристики на личността, организационна среда, стилове на управление, лидерство.

Използвана литература 6 източника, общо стр. 10.

10. *„Психологически подход към изследване на пола. Елементи в структурата на социалния пол (джендъра)“*, Научна конференция „Знание, Наука, Иновации, Технологии“ – IV-то издание, Институт за знание, наука, иновации, vol.3, стр. 198, гр. Велико Търново.

Статията разглежда елементите на структурата на „джендър“. Проблемите на пола на човека се явяват биологични детерминанти, които обясняват употребата на две понятия, означаващи пола – джендър, като социален пол на човека, и на собствения, биологичен пол. Изследването и анализът на литературата показва, че генезиса на половите роли и стереотипните характеристики възникват още детска възраст, но типичните женски черти се фиксират като цяло само при възрастните жени и стереотипните мъжки черти се превръщат в личностни предимно от мъжете. В традиционната литература са разгледани следните различия между мъжете и жените: мъжете са по-агресивни, с доминирането на срително пространствени операции; жените имат по-добри лингвистични способности.

Ключови думи: социален пол, джендър, джендърна идентичност, джендърни идеали, полови роли.

Използвана литература 26 източника, общо стр. 13.

Следват две статии с националните проблеми на населението(7,16).

7. *„Обществени нагласи на населението свързани с «Covid-19»*, Академично списание управление и образование, БДУ „Проф. д-р Ас. Златаров”, Том 18 (6), Бургас.

Резюме: Статията обобщава изследване с цел определяне черти от характера и психиката на хората, които желаят да се имунизират срещу «Covid-19». Използвани са тестовете „Решителен човек ли сте“ и „Страхувам ли се от всичко“. Участниците в изследването са 110 от двата пола от 18 до 70 год. разделени в четири групи по възраст. Търсят се причини за ниския процент ваксинации (табл. 4 от статията). Резултатите от проучването подчертава, че пандемията е оказала значително въздействие върху поведението на населението. Доказва се фактът, че изолацията допринася за сериозни промени в междуличностните отношения.

Ключови думи: «Covid-19», обществено мнение, ваксиниране против «Covid-19», пандемия.

Използвана литература 5 източника, общо стр. 4.

16. „Дигитално лидерство в образователните институции по време на пандемията от Covid-19”, Научна конференция „Знание, Наука, Иновации, Технологии“ – VI-то издание, vol.2, Велико Търново.

Резюме: Пандемията от COVID-19 беше една възможност за образователния сектор да се тества в различни условия. В този процес много страни, засегнати от пандемията, са интегрирали своите технологии във всички нива на образование. Образователните администратори и преподаватели във висшите училища имаха важна роля и от тях се изискваше само до няколко дни да подобрят уменията си за технологична грамотност за да станат пример за подражание за своите студенти. Една от тези теории - концепцията за дигитално лидерство е модел на лидерство, използван в отговор на създалата се ситуация, възникнала с цифровата трансформация и се счита за необходима в основните сектори на информационното общество. В статията са разгледани характеристиките и измеренията на дигиталното лидерство. Построена е схема на дигиталните умения (фиг. 1 от статията). Разгледано е дигиталното лидерство в образованието и в пандемията. По отношение на образователните институции, отговорността на дигиталните лидери е повишена. Непрекъснатото развитие и подобряване на процесите на университетско управление създават по-устойчива култура на промяната. Да обобщим - лидерите, които дигитализират културата на учене със своите дигитални лидерски роли и умения, могат да допринесат значително за осъществяването на цифровата трансформация в образователните институции.

Ключови думи: дигитална трансформация; дигитално лидерство, иновации в онлайн обучението.

Използвана литература 20 източника, общо стр. 16.

Друга група са изследвания на характеристики на личността.

9. „Изследване на взаимовръзки между лидерски стилове и удовлетвореност ”, Научна конференция „Знание, Наука, Иновации, Технологии“ – III-то издание, Институт за знание, наука, иновации, Велико Търново.

Резюме: Статията анализира лидерските стилове на управление и удовлетвореността от положения труд. Удовлетвореността от труд е сложен психичен процес. Тя е израз на отношението на хората към труда, от една страна, а от друга не дава пълна информация за дейността в организацията. Единствено удовлетворените от работата си служители са в състояние да дават всичко от себе си за правилното функциониране на организацията и тя да стане част от техния живот, което ще ги накара да останат в нея продължително време. В статията статистически са установени взаимовръзките между 12 лидерски стилове и

удовлетвореността от положен труд (табл. 4 от статията). Проведеното емпирично изследване и статистическите сравнения показват, че най-слабо се влияе удовлетвореността от трудовата дейност е факторът образование. Най-силно влияние е факторът „ориентация към задачите“.

Ключови думи: лидерски стилове, удовлетвореност от труда, лидерство, организационна среда.

Използвана литература 7 източника, общо стр. 6.

11. *„Зависимости на темперамента и желанието на личността за обучение по метода на съвременната образователна технология“*, Научна конференция „Знание, Наука, Иновации, Технологии“ – V-то издание, Велико Търново.

Резюме: Традиционният метод на преподаване се поддаде на огромни промени през последните няколко години, което води до преразгледаме на образователните технологии. Успешното използване на образователната технология онлайн преподаване на висше ниво е изцяло в ръцете на преподавателския състав, както и на техните студенти. Ако и двете групи я използват ефективно като инструмент, има потенциала ползвателите им да постигнат основната цел, която осигурява на студентите необходимите конкурентоспособност на знания, умения и компетенции. Направените изследвания на зависимостта с темперамента на личността – екстраверсност и интроверсност и желанието за онлайн обучение показва положителна корелация, с което потвърждавам приетата хипотеза. Изчисленият коефициент на Пирсън (табл. 2 и табл. 3 от статията) не е достатъчен да покаже разликата между променливите, тъй като корелацията е симетрична.

Ключови думи: онлайн обучение, темперамент и характер.

Използвана литература 6 източника, общо стр. 11.

12. *„Влияние на темперамента на личността върху стила на общуването“*, Научна конференция „Знание, Наука, Иновации, Технологии“ – V-то издание, Велико Търново.

Резюме: Темпераментът не може да определи връзката на индивида, неговите стремежи и интереси, нейните идеали, но характеристиките на динамичната страна на отношенията и е съществено значение за разбирането на сложния образ на поведението на човека. Степента, в която човек проявява уравновесеност в поведението, гъвкавост, динамичност и експанзивност в реакциите, говори за качествените характеристики на личността и нейните възможности, които по определен начин се развиват върху трудовата и социалната дейност на индивида. Стилът на общуване е важна част от способността на комуникация и адаптация на личността в екипната организация.

След направеното изследване и статистическия анализ са изчислени честотните характеристики по данните на екстравертите (табл.3 от статията), разпределението на вариационния ред и е построено Гаусовото разпределение по възрастови групи. Същите изчисления са направени и за интровертите (табл.4 от статията).

Ключови думи: стил на общуване, темперамент и характер.

Използвана литература 11 източника, общо стр. 14.

13. *„Зависимост между темперамент и продуктивност на дейността“*, Научна конференция „Знание, Наука, Иновации, Технологии“ – V-то издание, Велико Търново.

Резюме: Продуктивността на дейността може да разглеждаме като производителност и се повишава чрез увеличаване на създадената стойност и намаляване на времето за създаване на тази стойност. Заедно с продуктивността открито е и вниманието на личността към другите като една от основните човешки потребности. Силната нужда от внимание прави хората изключително уязвими, раними и зависими един от друг. Тези две характеристики са в зависимост от темперамента на личността. Но до каква степен, екстравертите и интровертите са развили у себе си продуктивността към дейността и вниманието си към околните с които работят? Изследвани са 97 студенти по два теста: първият за установяване тяхното ниво на екстраверсност и интроверсност и вторият за установяване на вниманието им към другите с които работят и нивото на продуктивността на дейността им. Изчислен е коефициент на корелация по сумарен показател „внимание към другите“ и „продуктивност на дейността“, за екстравертите и интровертите (табл.3 от статията). За нуждите на анализа са изчислени и коефициентът на детерминация и на индетерминация. По изчислените коефициенти са направени изводи дадени в заключението, за двете групи.

Ключови думи: темперамент и характер, продуктивност на дейността, внимание към околните.

Използвана литература 3 източника, общо стр. 10.

Група изследвания на личността в организационна среда са публикувани в статиите 20,21,22 и 24.

20. *„Личността в организационната среда: Полово-ролеви диференциации. I. Лидерство и лидерски стилове“*, Научна конференция „Знание, Наука, Иновации, Технологии“ – VII-мо издание, vol.3, стр. 117, Велико Търново.

Резюме: Изучаването на управленческата дейност като изпълнение на управленческа роля, която личността реализира, в съответствие със своята позиция в организацията, позволява да се съвместят понятията от теорията за управление и психологията на личността. Този подход се основава на

предложението, съгласно което ръководителят налага модел на управление в процеса на груповото и междуличностно взаимодействие. По този начин, неговата дейност представлява сама по себе си изпълнението на отделна социално-управленческа роля. В момента, изследванията в областта на управлението са посветени на отделни аспекти на управленческа дейност. В настоящата статия подробно се разглеждаме лидерството и различните видове стилове на управление.

Ключови думи: лидер, мениджър, теория на лидерството, лидерски стилове.

Използвана литература 18 източника, общо стр. 19.

21. *„Личността в организационната среда: Полово-ролеви диференциации. II част - Комуникативен аспект на функциониране на личността в организационна среда”.*

Резюме: О. Вихански и А. Наумов обясняват понятието „стратегия“. В рамките на така нареченото стратегическо управление, определят това понятие като „...дългосрочно, качествено определено направление за развитие на организацията в засягащите я сфери, в средствата и формите на дейност, система на взаимодействия вътре в организацията, както и мястото на организацията в околната среда. Стратегията дава отговор и на въпроса, по какъв начин, чрез какви действия организацията ще осъществи да постигне своите цели...“ Това предложение е най-точното и се крие в определянето на личната стратегия за управление на мениджъра.

Статията разглежда подробно основните типове на комуникативно безпокойство, факторите влияещи на комуникативното безпокойство. Направен е анализ на данните в литературата по този въпрос.

Ключови думи: комуникативното безпокойство, организационна среда, управление.

Използвана литература 29 източника, общо стр. 22.

22. *„Личността в организационната среда: Полово-ролеви диференциации. III. Удовлетвореност от трудовата дейност”.*

Резюме: Удовлетвореността от труда е сложен психичен процес. Тя е израз на отношението на хората към труда от една страна, а от друга ни дава пълна информация за дейността на организацията. Единствено, удовлетворените от работата си служители са в състояние да дават всичко от себе си за правилното функциониране на организацията и тя да стане част от техния живот, което ще ги накара да останат в нея продължително време. В статията след разглеждане и анализиране на голям брой литературни източници са определени основните теоретични постановки за удовлетвореност от труда.

Ключови думи: удовлетвореност от труда, психологически теории за удовлетвореност от труда.

Използвана литература 45 източника, общо стр. 21.

24. *„Половата роля като психологически феномен – механизми за формиране”*, Научна конференция „Знание, Наука, Иновации, Технологии“ – VIII-мо издание, Велико Търново.

Резюме: Джендърът е социален конструкт, той не се формира от природата, а от представите на хората, материализирани в устойчиви форми на социални практики. Ключово направление при формиране на джендъра се явява конструирането на неговите междуполови граници, в които се съдържа и неговата същност. Логиката на този процес е проста: „Мъжът не е жена, а жената не е мъж.“ Джендърът се конструира, чрез подчертаването на тези различия с помощта на най-разнообразни механизми, сред които важно място заема потреблението. Категорията социален пол (джендър) не описва индивидуалните особености, а едва индивидуалната реалност, налагаща своите образи на попадналите в нея индивиди. В статията са разгледани индивидуално-типологичните различия на хората в различните култури. Разгледани са различните подходи за формиране на социалния пол.

Ключови думи: джендър, социален пол, джендърни различия, полови роли и полова идентичност.

Използвана литература 13 източника, общо стр. 17.

Интерес в научните трудове представлява поредицата от изследвания за злоупотреба на наркотични вещества при деца, юноши и възрастни (14,15,17,18,26).

14. *„Злоупотреба с наркотични вещества сред деца в приемен дом”*, Научна конференция „Знание, Наука, Иновации, Технологии“ – V-то издание, Велико Търново.

Резюме: Злоупотребата с психоактивни вещества е често срещана сред деца без родители. Това проучване е проведено с цел да се установи разпространението на злоупотребата с психоактивни вещества сред децата в социален дом. Приемният общински дом е този, който осигурява храна, подслон, облекло и образование на децата, които определят комисиите за закрила на детето. Използван е дескриптивен изследователски дизайн. В това проучване се прилага метода на преброяването за събиране на данни. По време на събиране на данни от 25 респонденти бяха взети за проучването. Децата бяха интервюирани чрез въпросник, изготвен от изследователя. Резултатите показват, че средната възраст на респондентите е 14,2 години. Минималната възраст на анкетираните е 6 години, а максималната възраст е 18 години. 32% процента от анкетираните са на 14 години. 36% процента от анкетираните деца учат в 8 клас и са на 15 год. Повече от половината от респондентите 60% са се сбили физически с

други лица. 52% от респондентите употребата на психоактивни вещества е решение в седмицата. Може да се заключи, че децата в социалните домове употребяват психоактивни вещества. Интервенцията на социалната работа може да бъде приета за предотвратяване, рехабилитация и промяна на начина им на живот и тяхното поведение. В статията са изчислени и построени графики на разпределение на респондентите въз основа на тяхната употреба на алкохол (фиг. 1 от статията), въз основа на социалното им поведение (фиг. 2 от статията) и въз основа на тяхната употреба на психоактивни вещества (фиг. 3 от статията). Изчислено е отношението на учениците от гимназиален етап на обучение (8-12 клас) към твърдения и предложения за промяна на законодателството в България (табл. 2 от статията).

Ключови думи: употреба с психоактивни вещества, деца в социален дом.

Използвана литература 4 източника, общо стр. 10.

15. *„Акценти от личностните характеристики на младежи употребяващи психоактивни вещества”*, Научна конференция „Знание, Наука, Иновации, Технологии“ – V-то издание, Велико Търново.

Резюме: Темата на съвременното общество известна с много сериозни последици употреба на алкохол и наркотици сред младежите е свързана и с развитието на личността, физическото и психично им здраве, с проблеми със законодателството и редица други социални проблеми. Според данни получени в края на 2022 г., 18,8% от младежите в страната посочват, че са употребявали поне веднъж в живота си наркотично вещество; 13,7% отбелязват, че са употребявали някакво наркотично вещество през последните 12 месеца. Изследването се извършва по FPI - Фрайбургски мултифакторен въпросник за личност.

Статията разглежда теориите за разстройства, свързани с употреба на психоактивни вещества и някои поведенчески характеристики на юноши инжекционно употребяващи наркотици. Цел на изследването е, да се потърсят взаимовръзки със социално - демографските фактори и характеристиките, свързани със злоупотребата и зависимостта от наркотици, с оглед прецизиране на превенцията, лечението и рехабилитацията на тези юноши. Разгледани са теории за разстройства, свързани с употреба на психоактивни вещества. В резултат на изследването са уточнени личностните характеристики на изследваните юноши, употребяващи ПАВ. Като извод от изследването сред младежи употребяващи психоактивни вещества се отчита завишение над нормата по скала психопатно отклонение. Това определя тези младежи като импулсивни, с нисък толеранс към еднообразие и скука, непокорни и

враждебни, с повърхностни взаимоотношения и емоционални реакции по отношение на вина и срам.

Ключови думи: употреба на наркотични вещества, разстройства вследствие употребата на наркотични вещества.

Използвана литература 16 източника, общо стр. 12.

17. *„Непълнолетни със зависимост към психоактивни вещества и особености на темперамента им”,* Научна конференция „Знание, Наука, Иновации, Технологии“ – VI-то издание, Велико Търново.

Резюме: Данните от проведеното изследване служат за изработване на картина на зависимостта между темперамент, тревожност и депресия и употребата на психоактивни вещества сред деца и юноши. Обработените резултати са основа за добрите психологически практики в българските условия, с цел да се свържат типични черти от характера на личността с неговите действия. Често си поставяме въпроса „употребата на наркотиците и психоактивните вещества (ПАВ) водят ли до престъпни дейности или не? Получени са резултати от изследване на непълнолетни с престъпни деяния, употребяващи психоактивни вещества (табл. 1. от статията). Построена е графика на процентното съотношение на вида темперамент при непълнолетни (фиг. 1. от статията). Построена е и графиката на нивото на тревожност и депресия при непълнолетните (фиг. 2. от статията). Изследванията показват, че съществува силна връзка между употребата на наркотици и проявата на престъпни деяния. Това е така, защото потребителят на наркотици има изкривена представа за социалната подкрепа в собствения си социален кръг. Има и други социални фактори, които са също важни за разбирането на това, защо има деца и младежи, които започват да употребяват наркотици, извършват престъпна дейност. Те включват освен условията за живот на индивида, семейството, приятелите в обкръжението му, психичното здраве и вида на темперамента му.

Ключови думи: наркотици и престъпни дейности; темперамент и наркотици.

Използвана литература 10 източника, общо стр. 13.

18. *„Зависимост между агресивността при тинейджъри с употребата им на психоактивни вещества”,* Научна конференция „Знание, Наука, Иновации, Технологии“ – VI-то издание, Велико Търново.

Резюме: Настоящата статия разглежда характеристики на личността като невротичност, спонтанна и реактивна агресивност, раздразнителност и емоционална лабилност на тийнейджъри 13-18 годишни, употребяващи наркотици. Тяхното поведение се описва и анализира само относно фактора на средата – семейство, училище, връстници, общество. Особеностите в характера на личността се разглеждат през призмата на

тяхната относителна тежест за възникването и ескалирането на употреба на психоактивни вещества. Като се има предвид, че тази възраст е пубертетна, т.е. личността продължава своето развитие и изменение на характер, не могат да бъдат изведени и няколко ключови препоръки за намаляване на действието на рисковият фактор „среда“, респективно подкрепа за развитие и утвърждаване на защитен фактор и превантивни действия.

За по-добра илюстрация на влиянието на агресивността на тийнейджърите, включваме кратък анализ от анкетата проведена с консуматори на психоактивни вещества и поведенчески прояви в неформална среда.

Ключови думи: агресивност при тийнейджъри; личностни особености при консуматори на психоактивни вещества.

Използвана литература 3 източника, общо стр. 14.

26. *„Употребата на алкохол от младежите и ефект на културната структура върху пристрастяването“*, 68-th International Journal, KNOWLEDGE The Institute of Knowledge Management, Skopje, Republic of Macedonia, vol.68.1.

Резюме: В това изследване, проведено в малък градски регион, се изследват случаите на употреба на алкохол от тийнейджъри и техните действия и мисли за пристрастяването. Обсъжда се ефектът на културата върху риска от пристрастяване. Изследваната популация се състои от тийнейджъри на възраст 15-18 години, които пият алкохол и живеят в малък град. Тийнейджърските години се открояват като критичен период по отношение на употребата на алкохол и рисковото поведение. Това е период, в който индивидът чувства сила да променя социалните условия и може лесно да прояви девиантно поведение. Причината, поради която беше избрана тази възрастова група, е, че статистически това е възрастовата група, чиито проценти на употреба на алкохол и вещества нарастват най-много. Причината за избора на града е, че според изследване на честотата на рисковите фактори в България този град се намира в района, където употребата на алкохол е много разпространена. Този документ е съставен от качествено изследване и 32 мъже 10 жени общо 42 участници. Изготвят се полуструктурирани формуляри за интервю и се правят задълбочени интервюта, които се записваха на магнетофон. Според данните от изследването почти половината от мъжете участници достигат рисковата граница на консумация на алкохол през лятото, когато е проведено това изследване. Сред областите, в които употребата на алкохол се увеличава поради повече свободно време, странични доходи като работници, нарастващи социални връзки, разнообразие от места, където се консумира алкохол, време на сватби и забавления. Причините за употребата на алкохол са посочени като забавление, щастие, издухване,

отпускане, прекарване на времето и освобождаване от скуката. Тъй като употребата на алкохол става част от културата, някои участници посочват, че не се нуждаят от причина за да пият алкохол.

Зависимостта е един от водещите проблеми, който има както лично, така и социално измерение. Както се споменава в това изследване, влиянието на факторите на околната среда върху пристрастяването е значително. Следователно не би било погрешно да се каже, че пристрастяването изисква холистичен подход и практики, които се фокусират върху разбирането на индивида в неговата/нейната среда.

Ключови думи: употреба на алкохол; пристрастяване към алкохол; ефект на културната структура.

Използвана литература 10 източника, общо стр. 12.

Следващата поредица от изследвания е изследвания за наличие на синдром на Burnout (19,23,29,30).

19. *„Влияние на поведението за справяне със стреса върху емоционалното прегряване на учители“*, MEDIS international journal vol. 3. issue 3., 3-ti September, Scientific Institute of Management and Knowledge, Skopje, Macedonia.

Резюме: Във връзка с интензификацията на професионалната дейност и ускоряването на темпото на живот на съвременния човек, проблемът за връзката между поведението за преодоляване на стреса и емоционалното прегаряне и развитието на индивидуалните ресурси за справяне става все по-актуален. Има доста ограничен брой научни трудове, посветени на изследването на проблема за преодоляване на емоционалното прегаряне от учители, работещи с деца, както и за поддържане и развитие на индивидуалните ресурси за справяне.

В проучването взеха участие учители от регионалната държавна образователна институция (30 души). Бяха използвани наблюдение, разговор за събиране на данни, както и стандартизирани техники тест за диагностициране на прегарянето на учителите и поведенческите стратегии за справяне със стреса. За обработка на резултатите са използвани методи на математически и статистически анализ.

Учителите, които предпочитат неконструктивно преодоляване на професионални затруднения, неадекватно ограничават обхвата и интензитета на включване на емоциите в професионалното общуване (наречено „Неадекватна емоционална избирателна реакция“, която има средна стойност $\bar{X}_{ср.}=18,6$), Те се стремят да облекчат или намалят професионалните отговорности, изискващи емоционални разходи. В по-голяма степен тези учители, които използват конструктивно справяне, са наясно с психотравматичните фактори на професионалната дейност и изпитват емоционална празнота и умора. Установени са положителни

корелации между неконструктивното справяне („агресивни действия“) и всички фази на емоционално прегаряне („напрежение“: „съпротивление“; „изтощение“). Емпирично е доказано, че агресивните действия, насочени към другите, като непродуктивна стратегия за справяне, допринасят за разочарование и неудовлетвореност от работата и загуба на професионален интерес. С други думи, професионалният стрес, изпитван от учителите, надвишава техните ресурси за справяне, а защитно-адаптивният механизъм на поведение за преодоляване на стреса се осъществява на ниво психологическа защита.

Ключови думи: състояние на стрес; емоционално прегаряне при учители, работещи с деца; стратегии за справяне със стреса.

Използвана литература 10 източника, общо стр. 10.

23. *„Изследване на емоционалността при професионално прегаряне на педагози“*, 46-th International Scientific Conference, THE POWER OF KNOWLEDGE 03-06.10.2024, Perea-Thessaloniki, Republic of Greece.

Резюме: Статията представя накратко резултати от емпирични изследвания ниво на емоционално прегаряне сред учителите в средните училища. Дадено определение синдром на емоционално изгаряне, описва характеристиките на емоционалното прегаряне на учителите като представители на социално значима професия. Изследователите отбелязват променяща се роля учители в съвременния период. Новата образователната ситуация в България, поради модернизация на българското общество и процеси на глобализация, изисква промяна в личните и професионални качества на учителя, на неговата социална и професионална позиция в общество. Използван е въпросника „Диагностика на професионалното прегаряне“ на K. Maslach, S. Jackson, (1982) - MBI-GS (Maslach Burnout Inventory-General Survey). Респондентите са класифицирани по възраст, пол, заемана длъжност и стаж по специалността. Представени са диаграми, показващи нивото на психическо изтощение на педагогически специалисти от гимназия в големия град. Емпиричното изследване обхваща трите етапа на синдром на Burn-out: емоционално изтощение, деперсонализация, намаляване на личните постижения. От получените резултати са направени препоръки и заключение.

Ключови думи: синдром на емоционално прегаряне, емоционално изтощение, деперсонализация, редуциране на личния постижения.

Използвана литература 10 източника, общо стр. 11.

29. *„Емпирично изследване на синдром на Bornout при полицейските служители – Част I“*, Научна конференция „Знание, Наука, Иновации, Технологии“, Велико Търново.

Резюме: В това проучване са изследвани синдромът на прегаряне при полицейски служители и някои променливи, за които се смята, че имат ефект върху този синдром, като възраст, пол, удовлетворение от заплата, трудов стаж в професията и професионално звание. В изследването са участвали 52 полицейски служители. Използван в формуляр за събиране на лична информация чрез пакетът от психодиагностични методи включващи следните въпросници: „Емоционално прегаряне“ на В. В. Бойко и Скала за измерване на бърнаут MBI (Maslach Burnout Inventhory), с цел, определяне нивото на синдром на прегаряне при полицейски служители. Разглеждат се три подскаки освен общото прегаряне - емоционално изтощение; деперсонализация и намалено чувство за лично постижение. Включени са ефектите на демографските променливи върху тези измерения.

Получени са резултатите от статистическите изчисления за връзката между възрастта и наличие на синдром на Бърнаут (табл. 3 от статията). Изчислени са резултатите от изследването на връзката между удовлетворението от заплащането и ниво на синдром на Бърнаут (табл. 5 от статията). Изчислени са стойностите за връзката между професионалното звание и синдрома на Бърнаут (табл. 7 от статията).

Полицейската работа е избрана за обект на това изследване, защото е една от най-важните професии, която служи пряко на хората. В този контекст проучването първо се занимава със синдрома на прегаряне с неговите подизмерения и обобщава предишни проучвания. На следващия втори етап ще представим част от резултатите от теренните изследвания.

Ключови думи: синдром на Бърнаут; емоционално изтощение;

Използвана литература 11 източника, общо стр. 10.

30. *„Емпирично изследване на синдром на Bornout при полицейските служители – Част II”,* Научна конференция „Знание, Наука, Иновации, Технологии“, Велико Търново.

Резюме: Настоящата статия е част от изследване синдромът на Бърхаур при полицейски служители. Разглеждат се някои променливи, които имат ефект върху синдрома на прегаряне – семейно положение, продължителност на работното време, полът и професионалното звание. В изследването участват 52 полицейски служители. Използван в формуляр за събиране на лична информация „Тест за професионално прегаряне“ Maslach Burnout Inventory с цел, определяне нивото на синдром на прегаряне при полицейски служители и анкета за събиране на данни, относно семейното положение.

В тази статия представяме част от резултатите от теренните изследвания, които са продължение от представените в статията „Емпирическо изследване развитието на синдрома на Bornout при

полицейските служители – част I“ и разглежда възможни предложения за намаляване нивото на прегаряне.

Има редица проучвания, изследващи прегарянето при полицаи. Тези проучвания като цяло разглеждат прегарянето като едноизмерно (Maslach, Schaufeli и Laiter 2001). Известно е, че прегарянето се проявява на различни нива. Разглеждането на прегарянето като едноизмерен елемент ще намали наличните опции за решаване на този проблем.

Ключови думи: синдром на Бърнаут; емоционално изтощение;

Използвана литература 11 източника, общо стр. 10.

27. *„Изследване нормите на гняв в различни възрастови групи“*, MEDIS international journal vol. 4. issue 1., March 10-th, Scientific Institute of Management and Knowledge – Skopje, Macedonia.

Резюме: Гневът е природен механизъм, който дава възможност да се забележи, че интересите на индивида са застрашени. Няма никакъв смисъл да се самообвинява индивида, когато се чувства гневен на неща, които го разстройват. Не трябва да се приема потискащ стил на справяне, да се отричат чувства до такава степен, че да не се прави нищо за тях. Гневът може да има съществена физическа и междуличностна цена. Физическата цена включва физиологичния стрес, високо кръвно налягане и телесни болки, които вървят успоредно с тези проблеми. Междуличностните загуби от гнева са чувствата на безпомощност, самота и изолация.

Проведохме изследване на степента на гняв, като използвахме твърдения от Multidimensional Anger Inventory на Siegel. В изследването участваха респонденти на възраст от 18 до и над 40 години. Гневът е една от най-пламенните, най-поглъщащите ни емоции и е лесно се губи контрол над него. Ако това се случва често, редно е личността да се замисли какво може да се направи, така че да не губи контрол, за да е по-лесно за него. От направеното изследване се наблюдава, че обхвата на гнева е във висока степен, като сумата от 13 показатели е 108 между 18 и 22 год. Високата стойност на гнева не спада с течение на годините, а нараства: във II възрастова група е 152; в III група е 165; и в IV група е 196. (таблица 2.) Това потвърждава, че гневът включва отрицателно активиране, което кара личността да разреши проблемите и намали напрежението чрез активно поведение, което поражда допълнителна възбуда. В това отношение гневът може да бъде и нещо добро. Понякога гневът може да даде енергия да се направи нещо или да отстоява това, в което се вярва. Когато човек се чувства ядосан и управлява гнева си по положителен и здравословен начин, това може да му създаде възможност да даде добър пример на децата си.

Ключови думи: ярост и гняв; положително и отрицателно активиране на личността; междуличностни отношения при гняв.

Използвана литература 10 източника, общо стр. 10.

Тематика – психология на сигурността

32. „*Възприятие и заплахи за сигурността*“, Научна конференция „Знание, Наука, Иновации, Технологии“, Велико Търново.

Резюме: В тази статия се разглеждат дискусии относно съдържанието на заплахите за сигурността в литературата по изследвания на сигурността. След това са сравнени допусканията на различни реалистични разбирания за сигурността относно съдържанието и възникването на заплахите за сигурността, с особен акцент върху перцептивната перспектива на неокласическия реализъм. Направеният анализ се обосновава от много източници – 24. В заключение се измерва подхода към заплахите с тенденциите на Копенхагенската школа чрез нейната теория за секюритизация, в сравнение с неокласическия реализъм.

Ключови думи: сигурност, изследвания на сигурността.

Използвана литература 24 източника, общо стр. 12.

Студия – **25, 31** от списъка на публикациите

25. „*Регулиране на социалната отговорност на личността*“, студия, Изд. „Институт за Знание, Наука, Иновации, Технологии“, Велико Търново

Психологическа готовност за поемане на отговорност действа на самия човек като индикатор за социална зрялост и формиране на личността. Водещите психолози определят отговорността на човека като характеристика, която е водеща за успеха на изявата му в неговите сфери на жизнена дейност. Следователно регулирането на отговорността става необходим елемент в организацията на човешката дейност, във формиране на субектната му позиция, както и изследването и диагностиката на този феномен е спешна теоретична и практическа необходимост.

Личността поема отговорност само в онези ситуации, в които тя има силата да промени всичко. Тя е неконструктивно и неадекватно поведението на човек, който във всички ситуации при всякакви условия не чувства себе си лично отговорен или безотговорен, защото постоянно делегираните отговорности от други не позволяват развитие на собствената му отговорност.

В различните стратегии личността осъществява индивидуалния способ да реализира своята активност и разпределя инициатива и отговорност. Ако структурата на дейността е доминирана от отговорност, тогава този тип индивиди винаги се стремят да създадат за себе си необходимите условия за постигане на цели, подготовка за преодоляване на трудности и неуспехи.

Отговорността е една от личностните характеристики на „Голямата петорка“ от модела на петте фактора от Paul Costa и Robert McCray. Това измерение се отнася до способността да се контролират аспекти като импулси, да има самодисциплина и голям капацитет за организация. Тя включва също цялото поведение, свързано с постигане на целта, освен мислене в краткосрочен и дългосрочен план, спазване на правилата или определяне на приоритетите. Отговорността има шест аспекта, които са:

1. Състезание – да може да се отговаря адекватно на поставените цели, които трябва да бъдат изпълнени.
2. Поръчка – отнася се до способността индивида да се организира, както по отношение на физическото пространство, така и по отношение на личния си дневен ред.
3. Чувство за дълг – това е значението, на което човекът се отдава, спазвайки морални задължения и правила.
4. Нужда от успех – това е необходимостта от висок резултат, достигащ целите, давайки насока и цел на живота.
5. Самодисциплина – способността да се започне задача, да се изпълни до края, без да се изоставя наполовина, или да се прекъсне поради скука, отвлечане на вниманието и др., които могат да се появят в процеса.
6. Обмисляне – способността да се обмислят нещата преди да се извършат и да се види какви последствия могат да бъдат свързани с изпълнението на задачата.

Анализът на психологическата литература показва, че проявлението на отговорност в различни житейски ситуации е много рядко и се явява специална задача. Ограничава се до изследване на отговорността в основата на ситуации на застъпничество (ходатайство) и съдействие за помощ.

В повечето психологически анализи отговорността се разглежда във връзка с проблем на индивидуалното самосъзнание и се включва в макроструктурата на самоотношение (Б. Г. Ананьев, С. Кон, С. Л. Рубинщайн, Р. С. Пантеев и др.). В други психологически литератури, отговорността е включена в проблемите на изучаването на себе си, концепция като самоописателна променлива – R. Berne, S. Klaus, V. Christen, S. Wiley; като опит за самоефективност – при A. Bandura, E. Duncan, H. Heckhausen, K. Schneider.

В българската психология се анализира индивидуалната отговорност преди всичко от гледна точка на изпълнението на социални функции. В момента има нужда от обосновка на социално-психологическа концепция за отговорност в интердисциплинарното пространство на клонове на психологическата наука – социална психология, обща и правна психология, психология на личността. Не по-малко важно също и търсенето на методи за оценка на регулаторите на отговорността.

Актуалността на проблема за психологическите механизми за регулиране на отговорността се крие в необходимостта от идентифициране на психологическите характеристики на изпълнението на отговорен човек в собствената си жизнена дейност и проявената отговорност по време на взаимодействието му в житейски ситуации.

Общата цел на научната разработка е да се установят значими зависимости за психологическа регулация при формирането и развитие на лична отговорност.

Обект на изследване – Феноменът на социалната отговорност като психологическо явление.

Предмет на изследване – Психологическите механизми за регулиране на отговорността на личността.

Поставени са следните *хипотези*:

1. Значението на отговорността се проявява в развитието на самосъзнанието на личността и се свързва със структурата на отношението към себе си, Аз-концепцията и с личния контрол.

2. Психологическото регулиране на отговорността възниква при взаимодействие в системата „субект – обект”: социално-психологическо отношение (обективна, външна страна на отговорността) и самоотношение (субективна, вътрешна страна на отговорността).

Използвана литература 15 източника, общо стр. 46.

31. „Субективна оценка на личността, като механизъм за саморегулиране на отговорност”, студия, Изд. „Институт за Знание, Наука, Иновации, Технологии“, Велико Търново.

Социалната отговорност е отговорността на една организация за въздействията от нейните решения и дейности върху обществото и околната среда. Тя се реализира чрез прозрачност и етично поведение и защита на устойчивото развитие, здраве и благополучие на обществото; взема очакванията на заинтересованите страни; отговаря на приложимото законодателство и е съвместима с международните норми на поведение; интегрирана е навсякъде в организацията и се практикува в нейните взаимоотношения.

Социално отговорно поведение е поведение, насочено към поемане на отговорности за въздействия върху обществото и околната среда, вследствие на реализирани решения и дейности; отговорност, проявяваща се чрез прозрачност и етично поведение.

В студиата е разгледан субективният контрол на личността като регулаторен механизъм на отговорност.

Отговорността може да се дефинира като съзнателно желание, формиране на мотивация и отношение, за изпълнение на задължения към себе си и обществото. Различават се два вида отговорност – лична и

обществена. Личната отговорност е спазване на собствените си норми и правила, които сме изградили за себе си. Обществената отговорност най-често се изразява в това да съблюдаваме и изпълняваме нормите и правилата на обществото, в което живеем. За да изпълним тези изисквания трябва да сме създали силна воля в себе си и да разбираме стойността на отговорността.

Разгледани са подробно механизмите за саморегулация.

В психологията темата за отговорността е свързана с темата за „локус на контрол“. Личности с вътрешен „локус на контрол“ вярват, че техните решения и действия могат да повлияят на събитията. Тези с външен са склонни да приписват тези заслуги на външни фактори и на съдбата, късмета и т.н. Ясно се вижда, че отговорността е свързана с вътрешен, интернален „локус на контрол“.

Добре знаем, че никой няма да поеме отговорност за нас. Ние сме отговорни за собствения си живот и начина, по който ще го живеем. Без усилия от наша страна няма да се случи никаква промяна. Като някакво начало може да замислим проект, свързан с конкретни действия, които да извършим, като определим времева рамка и конкретни параметри за изпълнение, а след това съблюдаваме собственото си изпълнение.

Когато обсъждаме индивидуалните различия в приписването на отговорност, е важно да имаме предвид констатациите от изследванията на личността и психологията на развитието. Установено е, че индивидите, които вече веднъж са били „виновниците“ за дадено действие, са склонни да виждат първопричината за резултатите от дадено действие в личните фактори, а не във факторите на обкръжаващата среда, не само в случая със себе си, но и в случай на други хора.

От оценките на респондентите за когнитивните и емоционални компоненти на личността е извършен анализ на психологически феномени като се вземе предвид разделянето на извадката на три групи субекти: зависими – стратегия самопотискане; уверени - конструктивна стратегия; потискащи - стратегия за доминиране. За първата група (зависимите) последователността от идеи за себе си е изградена по следния начин: преобладаващият фактор е физическото аз (45%), след това, когато нивото на значимост намалява, факторите са психични свойства (23%), социални роли (12%), полова идентичност (10%). Зависимият човек често преценява характеристиките на вътрешния свят на човека по показателите на неговото поведение.

Анализирани са различни стратегии на взаимодействие на човека със социалната среда: изолация от други хора; зависимост т.е. такова взаимодействие с хората, при което има подчинение на тяхната воля; лидерство, подчинение на друг човек; ориентация към постижения при поддържане на равноправни партньорства (табл.2 от студиата).

Изчислени са показателите на зависимост на локус на контрол и смисъла на живот (табл.4 от студиата). Разкрити са съществени индивидуални различия в степента на поемане на отговорност.

Резултатите от корелационния анализ експериментално доказват наличието на общ комплекс от психологически характеристики на личността, които формират индивидуална стабилна черта и определят способността за саморегулиране на дейностите и поведението. Способността за самоусъвършенстване и устойчив контрол, подчинение на социални и морални правила и норми са показатели за социално-психологическото съдържание на понятието лична отговорност.

Процесът на оценка, осъществяван на трите най-високи нива, води до вземане на решение и поставяне на цел, която организира действията, определя техния набор и последователност, което включва планирането.

На етап „постигане на целта“, процесът на оценка води до избор на средства и методи за постигане на целта, коригиране на действията и поведението.

Принципът на единството на съзнанието и дейността постулира, че съзнанието е най-високото ниво на умствено отражение, характеризиращо се с активност, посока, способност за отразяване (интроспекция), мотивационен и ценностен характер и различна степен на яснота. Той е основният регулатор на поведението и дейността.

Локусът на контрол в структурата на дейността на личността е не толкова ретроспективен, колкото перспективен, предопределящ поставянето на нови цели. Нуждата от намиране на смисъл и цел в живота се трансформира в необходимостта да бъде човек отговорен за събития както от настоящето, така и от бъдещето.

Резултатите от това изследване могат да бъдат практически приложени в областта на управлението на персонала за осъществяване на процеса на мотивация при изготвяне на модели за мотивиране на служителите в една организация.

Използвана литература 19 източника, общо стр. 27.

Монография - 29

29. „Психологически устойчива към адиктивни фактори личност“, монография, Изд. VFU, ВСУ „Черноризец Храбър“, Варна;

Престъпността е постоянен проблем за всяко общество. Когато се свързва с деца, независимо дали извършители или жертви, обществеността става особено чувствителна към него. Според едни мнения престъпността сред децата се дължи на липсата на родителски контрол, според други проблемът е в неработещата образователна система или огромното влияние на електронните медии и по-конкретно насилието, което непрекъснато залива децата от телевизионните екрани и интернет игрите.

Въпросът за причините, обуславящи изявата на детето като жертва или извършител на престъпление, е едновременно свръхизследван и подценяван. Конфликтът на детето със закона се определя от сложна съвкупност от разнообразни обстоятелства с несигурно проявление в действителността. Това са рискове, които присъстват в света и на извършителя, и на жертвата и го деформират не само чрез ограбване на обективните възможности за развитие, но и чрез изкривяване на възприятията във вътрешния свят. Обусловените от рискове процеси са едновременно обективни и субективни, външни и вътрешни, осъзнати и несъзнателни. Те определят житейския опит на детето и самоличността му, а житейският опит и степента на изградена индивидуална идентичност определят уязвимостта му на рискове от различен вид.

Различните науки интерпретират зависимостта на детското развитие от рисковете на средата по различен начин. Биологичните теории се съсредоточават върху генетична абнормност и соматичната типология. Психологичният подход разглежда дезадаптивното поведение на детето като резултат от агресивните родителски стилове и субективните преживявания на отхвърленост и емоционална депривация (лишеност). Социологията изследва социално-културните фактори, които нарушават съответността между възискателността на обществото и готовността му да оказва подкрепа. Правният модел търси зависимостите между формалната нормативна регулация и социалнозначимото индивидуално поведение.

Настоящото изложение обединява разбиранията на различните науки, за да отговори на въпросите за същността и видовете криминогенни и виктимогенни рискове за формиране на отрицателно поведение при децата и за начините, по които тези фактори са управляеми чрез законодателната и правораздавателната политика на държавата.

Актуалността на проблема се дължи на редица сериозни обстоятелства. Първо, в съвременните условия се увеличава съществено както широчината, така и дълбочината на ефекта на различните пристрастяващи фактори върху формирането на личността, особено в младото поколение.

На второ място, предлага на човека сравнително лесен начин за излизане от възникващите проблеми в процеса на социализация, адикции силно въздействащи върху психиката и личността, водещи до определените им трансформации. Естеството на тези трансформации в съвременната психология са слабо разучени и в педагогическата психология този въпрос изобщо не се разглежда, което съществено затруднява позитивното решение на проблема за формирането на устойчива личност към тези фактори.

Проблемът за формиране на психологическа устойчива личността към негативното въздействие на нехимичните зависимости - интернет-

пристрастяване, хазарт, шопингхолизъм, хранително пристрастяване, и т.н., практически не е проучен. В литературата не се намират специални изследвания, посветени на анализа на този проблем. В този смисъл трябва да се отбележи, че целият въпрос за психологическа устойчивост на личността, а не само в смисъл на свобода от различен вид зависимости, но и в най-общата постановка на проблема - „маниачество“, в психологическа литература разработките не са достатъчни.

Отсъстват специални изследвания конкретно на феномена „психологически устойчива личност“, а не изследване на въпроса за психологическите условия и механизми за формиране на психологическа устойчивост на личността. Става въпрос за особеностите и условията за ефективността на психологическа и образователна работа за преодоляване на зависимости (адикции) и формиране на личностна устойчивост. Характерът на психологическите трансформации на личността и неговите представи за живота под влияние на адиктивните фактори не са изследвани, проблемът зависимост и устойчивост на личността по силата на своята новост е малко проучен.

Всичко това определя основната тематика на настоящото изложение. Проблемът е съвременен и следва да бъде разяснен теоретично.

Процесът на опознаване на човешкото поведение се развива с насочеността на функциите, които то изпълнява.

➤ Активна функция, помагача на човека да се придвижва в пространството, включваща действия и постъпки, които пряко доказват присъствието му в природната и социална среда;

➤ Приспособителна функция, определяща адаптивността на човека към различни природни и социални ситуации;

➤ Регулативна функция, включваща осъзната степен на прилагане на такива действия и постъпки, които биха запазили физическата цялост на организма и психичната устойчивост на човека; социална функция отнасяща се до факта, че всяко поведение има целенасочен характер и се реализира индивидуално, но е свързано с поведението на останалите хора от общността.

➤ Индивидуална функция, доказваща персоналната значимост на всяко човешко действие и постъпка, синхронизиращи с личностните нагласи, потребности, желания и цели. Всяко човешко поведение е социално по своята същност, но индивидуално по своето съдържание и представяне. Това определя и огромното разнообразие от поведенчески активности на човека.

Следствие на изследване и анализите на литературните източници е построен авторска концепция на модел на психологически устойчива личност към адиктивни фактори. Направен е анализ на въздействието на

система от адиктивни фактори. Очертани са психологическите механизми за формиране на устойчивост на личността. Направен е анализ на психологическите условия за формиране на стабилна личност към пристрастяващи фактори.

Диагностичните експериментални изследвания на автора на настоящата монография дадоха възможност да се получат фактически данни, които допринесоха за създаването на този труд и показаха слабо развитие на психологическите характеристики на личността, социалните умения и ниско духовно и морално развитие при тийнейджърите, нестабилни към фактори на пристрастяване. По този начин предварително авторът си потвърди необходимостта от специфичния анализ на съществуващата литература и създаването на авторската концепция за изграждане на устойчива личност към адиктивни фактори.

Психологическите условия заедно с педагогически процес на обучение, механизмите на формирането на устойчивост на личността към адиктивни фактори, идентифицирани в теоретичното изследване, се проверяват с експериментални изследвания, които ще бъдат публикувани от автора в последствие.

В литературата е доказана линейна зависимост: колкото по-тежки са проявите на антисоциалната личност, толкова по-висока е честотата на пристрастеност и алкохолна зависимост.

Според наблюдения на автора, хармоничните отношения в семейството, имат важен защитен ефект не само в двойката родител-дете, но не по-малко важно и в двойката майка-баща. Ако тази връзка е положителна, тогава тийнейджърът се чувства комфортно в семейството и може да не употребява или дори да се откаже да използва психо-активни вещества.

Използвана литература общо 116 източника, от които 28 на български и 88 на чужд език. Общо стр. 136.

Юли 2025 г.

Д-р Цветан Петков.....